

Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae
Rok 19, Nr 1/2015
Wydział Zarządzania i Administracji
Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

**Globalizacja i regionalizacja we współczesnym świecie
– doświadczenia i wyzwania**

Karolina Klecha-Tylec¹

**INTERREGIONALNY WYMIAR
WSCHODNIOAZJATYCKICH POWIĄZAŃ
GOSPODARCZO-POLITYCZNYCH NA PRZYKŁADZIE
DIALOGU AZJA-EUROPA²**

Wprowadzenie

Interregionalizm staje się coraz bardziej istotnym czynnikiem wpływającym na kształt międzynarodowych stosunków gospodarczych i politycznych. Proces ten staje się dla poszczególnych regionów świata z jednej strony swoistym sposobem na ominięcie dyskryminujących efektów regionalizmu, z drugiej zaś – na wzmocnienie swojej pozycji w systemie multilateralnym. Za wiodący czynnik ustanawiania relacji interregionalnych uznaje się przede wszystkim globalizację. Na skutek tego procesu regiony, w dążeniu do zastosowania swoistego mechanizmu obronnego, podejmują inicjatywy zorientowane na tworzenie wzajemnych relacji przyjmujących charakter aliansów strategicznych.

Celem opracowania jest przedstawienie genezy i przeobrażeń powiązań Azji Wschodniej z krajami Europy w ramach ASEM – Forum Spotkań Azja-Europa, przy uwzględnieniu uwarunkowań ekonomicznych oraz polityczno-społecznych. Ponadto zaprezentowano teoretyczne podstawy zjawiska interregionalizmu oraz przedstawiono ustanowione na obszarze Azji Wschodniej relacje interregionalne w kontekście płaszczyzn powiązań geoprzestrzennych istniejących w tym regionie. Przyjętymi metodami badawczymi jest analiza dokumentów i metoda obserwacyjna.

¹ Dr Karolina Klecha-Tylec, adiunkt, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie,

² Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/03/B/HS4/01154.

1. Interregionalizm w ujęciu teoretycznym

Interregionalizm rozumiany jest jako zinstytucjonalizowane powiązania pomiędzy grupami państw z różnych regionów świata. Termin ten odnosić się może zarówno do ścisłej, regularnej współpracy państw (np. na forum Unii Europejskiej), jak i mniej regularnych spotkań o znacznie luźniejszej formie i słabszej nadbudowie instytucjonalnej (np. ACP – Forum Państw Afryka-Karaiby-Pacyfik). Z teoretycznego punktu widzenia interregionalizm jest postrzegany jako element teorii integracji regionalnej³.

W literaturze przedmiotu można wyróżnić trzy podstawowe formy interregionalizmu⁴. Pierwsza z nich odnosi się do dialogu nawiązanego pomiędzy dwoma organizacjami. Forma ta określana jest mianem tzw. starego (klasycznego) interregionalizmu lub interregionalizmu bilateralnego. Jej cechą charakterystyczną jest centralna rola Wspólnot Europejskich, pełniących rolę „piasty” w układzie „piasty i szprychy” (*hub and spoke*). Przykładem takiej współpracy są np. relacje pomiędzy WE/UE a Wspólnym Rynkiem Południa (Mercosur), albo pomiędzy WE/UE a Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN). Ta ostatnia formuła dialogu, ustanowiona w listopadzie 1978 r., jest uznawana za moment przełomowy w ogólnoświatowej ewolucji interregionalizmu, stanowiąc model dla jego dalszego rozwoju.

Dwie kolejne formy interregionalizmu cechuje większy wpływ stosunków międzynarodowych oraz brak skoncentrowania na jednym, jak dotąd, aktorze centralnym (WE/UE). Pierwszą z nich jest kooperacja ustanowiona z jednej strony przez organizację regionalną, z drugiej zaś – przez bardziej lub mniej skoordynowaną grupę państw. Przykładem takiej współpracy są Szczyty Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby (*Latin America and the Caribbean*) czy też Forum Spotkań Azja-Europa. Trzecią opcją współpracy na poziomie interregionalnym jest kooperacja zawiązania wyłącznie przez grupy państw z dwóch odległych od siebie regionów (z pominięciem uczestnictwa organizacji). Taką formę stanowi Forum Współpracy Azji Wschodniej i Ameryki Łacińskiej. Obie przedstawione formy wpisują się w nurt nowego interregionalizmu.

W kontekście powyżej przedstawionych kluczowych form interregionalizmu należy podkreślić, że z uwagi na rosnącą liczbę powiązań interregionalnych na świecie oraz zróżnicowanie zaangażowanych w kooperację podmiotów, można spotkać się również z wieloma alternatywnymi terminami analizowanych relacji, wprowadzonych do literatury przedmiotu przez różnych autorów⁵. Wśród nich

³ R. Roloff, *Interregionalism in theoretical perspective: state of the art* [w:] *Interregionalism and International Relations*, (red.) H. Hänggi, R. Roloff, J. Rüländ, Routledge, London and New York 2006, s. 21.

⁴ M. Doidge, *The European Union and Interregionalism: Patterns of Engagement*, Farnham, Ashgate Publishing Ltd., Burlington 2013, s. 2-3, 10-11.

⁵ Zob. H. Hänggi, R. Roloff, J. Rüländ, *Interregionalism. A new phenomenon in international relations* [w:] *Interregionalism and International Relations*, (red.) H. Hänggi, R. Roloff, J. Rüländ, Routledge, London and New York 2006, s. 7-8.

należy wymienić: interkontynentalizm (autorstwa P. Hilpold'a), transkontynentalizm (R. Roloff'a), megaregionalizm (Y. Yamamoto), quasi-interregionalizm (H. Hänggi'ego), panregionalizm (J. Gilson'a), transregionalizm (J. Rüland'a, V.K. Aggarwal'a czy L.H. Yeo), hybrydowy interregionalizm (M.G. Koo, E. Fogarty'ego), multilateralny interregionalizm i czysty (*pure*) interregionalizm (J. Faust'a). Pojęcia te odnoszą się do współpracy:

- w ramach kontynentów (interkontynentalizm, transkontynentalizm),
- między grupą państw z co najmniej dwóch regionów (megaregionalizm),
- pomiędzy organizacją a krajem trzecim (quasi-interregionalizm),
- politycznie zinstytucjonalizowanej pomiędzy co najmniej dwoma strukturami regionalnymi (czysty interregionalizm),
- wielostronnej obejmującej większość państw z co najmniej dwóch regionów (multilateralny interregionalizm),
- wykraczającej poza dany region (panregionalizm),
- handlowej pomiędzy ugrupowaniem integracyjnym a grupą państw z innych regionów świata, nietworzących własnego ugrupowania integracyjnego (hybrydowy interregionalizm).

2. Interregionalizm w kontekście poziomów wschodnioazjatyckich relacji geoprzestrzennych

Wymiar relacji ekonomicznych i politycznych państw Azji Wschodniej obejmuje różne formy współpracy zarówno z punktu widzenia fundamentalnych celów ich nawiązania, jak i przede wszystkim – istniejących układów geoprzestrzennych. W regionie wykształciło się pięć podstawowych poziomów relacji regionalnych. Najmniejszą skalę przestrzenną stanowi mikroregionalizm, który obejmuje obszary wschodnioazjatyckich mikroregionów (np. malezyjskich stanów, chińskich prowincji czy japońskich prefektur). Wschodnioazjatycki mikroregionalizm cechuje się współpracą albo w ramach danego państwa narodowego (wymiar subnarodowy; na obszarze Chińskiej Republiki Ludowej np. Większa Delta Rzeki Perłowej, *Greater Pearl Delta River*), albo kooperacją pomiędzy mikroregionami transgranicznymi różnych państw (wymiar transnarodowy; np. obejmujący obszar ChRL, Japonii i Korei Płd. Pan-Region Morza Żółtego, *Pan Yellow Sea Region*).

Drugim poziomem wschodnioazjatyckich relacji geoprzestrzennych jest subregionalizm. Pojęcie to odnosi się do współpracy nawiązywanej pomiędzy większymi strukturami przestrzennymi niż mikroregiony, ale w ramach makroregionu Azji Wschodniej. Kooperacja subregionalna może być zatem nawiązywana pomiędzy państwami północnego lub południowego subregionu Azji Wschodniej (np. Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, *Association of Southeast Asian Nations*) albo wewnątrz jednego z subregionów (np. Pan-Tonkińska Współpraca Gospodarcza, *Pan-Beibu Gulf Economic Cooperation*). Należy nadmienić, że w Azji Wschodniej wykształciła się również hybrydowa forma współpracy regionalnej, która zawiązywana jest pomiędzy mikroregionami a państwami

narodowymi (np. Wschodni Obszar Wzrostu ASEAN, *Brunei Darussalam-Indonesia-Malaysia-Philippines East ASEAN Growth Area*).

Makroregionalizm stanowi trzeci poziom powiązań wschodnioazjatyckich. Obejmuje on cały obszar Azji Wschodniej. Filarem relacji makroregionalnych jest struktura określana mianem ASEAN+3, grupująca dziesięć państw członkowskich Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej oraz trzy kraje północnego subregionu Azji Wschodniej: Japonię, Chiny oraz Koreę Płd. Za wschodnioazjatyckie relacje makroregionalne można uznać również nieco szerszą strukturę: Szczyty Azji Wschodniej. Oprócz trzynastu państw tworzących ASEAN+3 obejmują one również państwa blisko usytuowane względem regionu Wschodniej Azji i silnie z nim powiązanymi w ujęciu ekonomicznym i politycznym (Indie, Australia, Nowa Zelandia, Federacja Rosyjska, Stany Zjednoczone).

Czwartą płaszczyzną wschodnioazjatyckich powiązań jest transregionalizm. Ta forma relacji odnosi się do powiązań krajów wschodnioazjatyckich z regionami granicznymi względem obszaru Azji Wschodniej. Są to zatem w pierwszej kolejności regiony usytuowane na kontynencie azjatyckim. W tym kontekście region Azji Wschodniej jest stroną azjatyckiego forum kontynentalnego – Dialogu Współpracy Azjatyckiej (*Asia Cooperation Dialogue*). Struktura ta, obok państw Azji Wschodniej, Rosji i Mongolii, grupuje kraje Azji Środkowej i Bliskiego Wschodu. Drugą formę wschodnioazjatyckich powiązań transregionalnych stanowią relacje z regionami usytuowanymi przy graniczących z regionem Azji Wschodniej akwenach oceanicznych: Oceanie Spokojnym i Indyjskim. Strukturami tymi są odpowiednio: Forum Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku (*Asia-Pacific Economic Cooperation*) oraz Stowarzyszenie Współpracy Regionalnej Obrzeży Oceanu Indyjskiego (*Indian Ocean Rim Association for Regional Cooperation*).

Interregionalizm stanowi najszerszą geoprzestrzennie płaszczyznę powiązań regionalnych w Azji Wschodniej. Są to relacje o zinstytucjonalizowanym charakterze pomiędzy oddalonymi od siebie regionami. W przypadku analizowanego regionu odnoszą się one do współpracy z innymi państwami Azji i Europy, oraz do relacji z krajami Ameryki Łacińskiej. Poniżej przedstawiono pierwszą z wymienionych struktur.

3. Geneza ustanowienia Forum Spotkań Europa-Azja

Forum Spotkań Azja-Europa (*Asia-Europe Meeting*) wyłoniło się w 1996 r. jako wynik nawiązanej pod koniec lat 80. XX w. współpracy transpacyficznej, skutkującej powołaniem w 1989 r. Wspólnoty Gospodarczej Azji i Pacyfiku (APEC). Pominięte w tej kooperacji państwa europejskie, obawiając się marginalizacji w światowej gospodarce i polityce, zwróciły się do przywódców państw Azji Wschodniej z propozycją ustanowienia własnych spotkań na poziomie interregionalnym. Pierwsze z nich odbyło się w Bangkoku w 1996 r. w gronie piętnastu państw członkowskich UE i Komisji Europejskiej oraz dziesięciu krajów wschodnioazjatyckich: ChRL, Japonii, Korei Płd. i siedmiu ówczesnych państw członkowskich ASEAN (Filipiny, Indonezja, Singapur, Tajlandia, Malezja, Brunei, Wietnam).

W powyższym kontekście należy zaznaczyć, że koncepcja europejsko-azjatyckich spotkań została wysunięta już w 1994 r. przez premiera Singapuru – Goh Chok Tong’a. Jego stanowisko było odpowiedzią na inicjatywę rządu niemieckiego, kierowanego przez Helmuta Kohla, z 1993 r. (który przyjął wówczas własną Strategię wobec Azji) oraz na komunikat opracowany w 1994 r. przez Komisję Europejską pt. „W kierunku nowej strategii wobec Azji”⁶. Dokument ten zawierał zobowiązanie państw członkowskich UE do większego zaangażowania w relacje z Azją, a jego głównym celem było wzmocnienie dialogu pomiędzy Unią Europejską a państwami dwóch azjatyckich regionów: wschodniego i południowego⁷.

Od momentu powstania, ASEM było uznawane za istotne ogniwo łączące trójbiegunowe relacje Ameryka-Azja-Europa. Jednak przyjęta w ramach ASEM formuła dialogu od samego początku znacznie przekraczała ramy tematyczne ustanowione na forum APEC, które zorientowane były głównie na relacjach handlowych. Forum Spotkań Azja-Europa, oprócz dialogu w zakresie kwestii gospodarczych, objęły również dialog polityczny, kulturę, edukację oraz obronność, przy uwzględnieniu wzajemnego szacunku oraz równości relacji.

Bazą dla powstania Forum ASEM były relacje ustanowione pomiędzy Wspólnotą Europejską a ASEAN już w latach 70. XX w., które w 1980 r. osiągnęły status regularnych spotkań. Warto nadmienić, że WE/UE były pierwszym tzw. partnerem dialogu Stowarzyszenia. Rozszerzenie relacji w ramach ASEM na kraje Azji Północno-Wschodniej nadało wzajemnym stosunkom szerszy wymiar, aczkolwiek zaznaczyć należy, że jedynie Korea Płd. w pełni popierała nawiązanie bliższej interregionalnej współpracy z Unią Europejską. Kraj ten postrzegał Forum Spotkań Azja-Europa jako szansę na zdywersyfikowanie swoich zagranicznych relacji ekonomicznych, ale również jako możliwość wsparcia czeboli, dążących do intensyfikacji swojej ekspansji na rynek europejski. Bardziej sceptycznie do analizowanej współpracy podchodziła strona japońska. Kraj ten, jako główny sojusznik Stanów Zjednoczonych w regionie Azji Wschodniej, obawiał się negatywnej reakcji administracji amerykańskiej na potencjalne działania mogące przyczynić się do osłabienia relacji w ramach APEC. Dodatkowo rząd japoński standardowo zwykł bardziej skłaniać się ku relacjom multilateralnym (GATT/WTO) oraz plurilateralnym (np. OECD, G-7). ChRL z kolei wykazywała obawy związane z zasięgiem tematycznym nawiązanej współpracy, co w sposób oczywisty odnosiło się w szczególności do kwestii praw człowieka. Wśród państw ASEAN największy sceptycyzm wykazywała Malezja w osobie premiera Mahathira, wyrażającego wątpliwości odnośnie do realnych korzyści z forum ASEM dla regionu Azji Wschodniej⁸.

⁶ Zob. A.C. Robles, *The Asia-Europe Meeting. The Theory and Practice of Interregionalism*. Abingdon, Routledge Contemporary Asia Series, Routledge, New York 2007, s. 1 i n.

⁷ Szerzej zob. *Towards a New Asia Strategy*, Commission of the European Communities, COM(94), 314 final, Brussels 1994.

⁸ C.M. Dent, *The Asia-Europe Meeting (ASEM) process. Beyond the triadic political economy?* [w:] *Interregionalism and International Relations*, H. Hänggi, R. Roloff, J. Rüland. (red.), Routledge, London and New York 2006, s. 118.

Wspomniane jednak wcześniej postrzeganie regionu wschodnioazjatyckiego jako autonomicznego wobec powiązań transpacyficznych, jak również chęć znalezienia równowagi w relacjach globalnych okazały się istotniejsze od indywidualnych wątpliwości stron Forum ASEM. W rezultacie na początku 1995 r. państwa wschodnioazjatyckie opowiedziały się za ustanowieniem Spotkań Azja-Europa.

4. Ewolucja Forum ASEM

Od ustanowienia Forum Spotkań Azja-Europa relacje wewnątrz tej struktury znacząco rozwinęły się zarówno w wymiarze przedmiotowym, jak i podmiotowym. Pierwsze rozszerzenie podmiotowe struktury ASEM miało miejsce w 2004 r., kiedy do ASEM włączonych zostało dziesięć nowych państw członkowskich UE (Litwa, Łotwa, Estonia, Polska, Węgry, Słowacja, Słowenia, Republika Czeska, Malta, Cypr) oraz trzy ASEAN (Kambodża, Laos, Birma). Należy dodać, że ostateczna decyzja o rozszerzeniu składu ASEM jest podejmowana w drodze konsensu przez wszystkich partnerów dialogu, po uzyskaniu przez kandydata silnego wsparcia w swoim regionie. W 2008 r. w skład ASEM wszedł Sekretariat ASEAN oraz pięć kolejnych państw. Dwa z nich to nowi członkowie UE: Bułgaria, Rumunia, następne trzy to kraje Azji Południowej: Indie, Pakistan oraz usytuowana w Azji Środkowej Mongolia. Dwa lata później liczba stron uczestniczących w Forum Spotkań Azja-Europa wzrosła do 48. Nowymi państwami członkowskimi zostały: Federacja Rosyjska, Australia oraz Nowa Zelandia. Ostatnie rozszerzenie miało miejsce w 2012 r., kiedy do ASEM dołączyła Szwajcaria, Norwegia oraz Bangladesz. W rezultacie, zgodnie ze stanem na wrzesień 2014 r., w dialogu Europa-Azja uczestniczy 51 stron.

Szczyty ASEM odbywają się co dwa lata naprzemiennie w Europie oraz w Azji. Pierwszy z nich, jak wspomniano, odbył się w stolicy Tajlandii. Jego głównym celem było ustanowienie partnerstwa skutkującego wzmocnieniem wzajemnych więzi, promowaniem stabilności, pokoju i dobrobytu. Wyznaczono również obszary współpracy. Były nimi: dialog polityczny, współpraca gospodarcza oraz w zakresie wiedzy i technologii, wymiana kulturalna i edukacyjna, rozwój zasobów ludzkich, kooperacja na rzecz rozwoju gospodarczego i środowiska naturalnego.

Drugi Szczyt miał miejsce w Londynie w kwietniu 1998 r. Jego dominującym tematem był rozpoczęty w lipcu 1997 r. azjatycki kryzys finansowy. Wynikiem spotkania była decyzja o ustanowieniu Funduszu Powierniczego ASEM (*ASEM Trust Fund*), wspierającego działalność Banku Światowego w zakresie pomocy ukierunkowanej na potencjalne uniknięcie kryzysu finansowego oraz jego negatywnego wpływu na społeczeństwa państw pogrążonych w kryzysie. Fundusz oferował także program pomocy technicznej oraz usługi doradcze. Krajami zakwalifikowanymi do uzyskania wsparcia były Filipiny, Tajlandia, ChRL, Indonezja, Korea Płd., Malezja oraz Wietnam⁹. Należy dodać, że Fundusz był zoriento-

⁹ O uzyskaniu statusu kraju zakwalifikowanego do uzyskania pomocy finansowej z Funduszu Powierniczego ASEM decydowały: możliwość uzyskania przez niego wsparcia ze strony Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju oraz Międzynarodowego Stowarzyszenia

wany przede wszystkim na pomoc ekspercką (nie finansową). W 2000 r. podjęto decyzję o przedłużeniu jego funkcjonowania na kolejne pięć lat. Sumarycznie wierzyciele przeznaczyci na jego potrzeby 30 mld USD¹⁰.

W październiku 2000 r. kolejny Szczyt ASEM odbył się w Seulu. Jego głównym osiągnięciem było opracowanie ram dla dalszej współpracy stron ASEM. Przyjęty dokument ustanowił kluczowe priorytety, które obejmowały przede wszystkim: intensyfikację dialogu politycznego na wysokim szczeblu (m.in. w celu ustanowienia wspólnego stanowiska w zakresie reformy ONZ); zwiększenie wysiłków w kierunku rozbrojenia, kontroli zbrojeń i nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia; rozwój zasobów ludzkich; poprawę opieki zdrowotnej; zwalczanie przestępczości transgranicznej (m.in. prania brudnych pieniędzy, handlu kobietami i dziećmi, terroryzmu międzynarodowego); wzmocnienie otwartego wielostronnego systemu handlu w ramach WTO; wzajemne ułatwienia handlowe i inwestycyjne; kooperacja w zakresie przemysłu (przetwórstwo żywności, agrotechnologia, biotechnologia, energetyka, transport, inżynieria środowiska, informatyka i telekomunikacja). Podczas szczytu przyjęto również Seulską Deklarację na rzecz Pokoju na Półwyspie Koreańskim. Dokument potwierdzał gotowość partnerów ASEM do wsparcia działań na rzecz budowy zaufania i wzmocnienia pokoju i bezpieczeństwa na Półwyspie Koreańskim i w regionie.

Czwarty Szczyt ASEM miał miejsce we wrześniu 2002 r. w Kopenhadze. Rozmowy toczyły się w ramach trzech wiodących płaszczyzn współpracy: dialogu politycznego, gospodarczego oraz w sferze zagadnień społecznych, kulturowych i edukacyjnych. Kwestie polityczne skupione były wokół zamachów z 11.09.2001 r. i dotyczyły przede wszystkim zwalczania terroryzmu oraz przestępczości transgranicznej. Rozmowy gospodarcze, oprócz tematów podjętych dwa lata wcześniej w Seulu, objęły również zagadnienia finansowania terroryzmu międzynarodowego oraz wzmocnienia międzynarodowego systemu finansowego. Rozmowy z trzeciego filara dialogu ASEM dotyczyły m.in. rozwoju zasobów ludzkich, współpracy na rzecz ochrony środowiska naturalnego w kontekście następstw Światowego Szczytu Zrównoważonego Rozwoju w Johannesburgu.

Stolica Wietnamu, Hanoi była gospodarzem kolejnego Szczytu ASEM w październiku 2004 r. Podczas tego spotkania zaakceptowano wspomniane wyżej znaczne rozszerzenie składu podmiotowego struktury ASEM. Ponadto potwierdzono przyjęte zobowiązania stron w sferze politycznej, w zakresie promowania różnorodności kulturowej i kultur narodowych, a także rozmawiano na temat wsparcia wzajemnego partnerstwa gospodarczego w kontekście globalizacji i regionalizmu handlowego. Toczono także dyskusje na temat projektu ustanowienia Azjatyckiego Rynku Obligacji oraz założeń Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy.

Rozwoju, pograżenie w kryzysie lub wykazywanie wrażliwości na „zarażenie” lub szoki finansowe lub gospodarcze.

¹⁰ Szerzej zob. *New Social Policy Agendas for Europe and Asia*, (red.) K. Marshall, O. Butzbach, World Bank Publications, Washington 2003, s. 13-14.

Szósty Szczyt ASEM odbył się w Helsinkach we wrześniu 2006 r., dziesięć lat po nawiązaniu europejsko-azjatyckiej współpracy interregionalnej. Dyskusje toczyły się wokół sześciu tematów priorytetowych: bezpieczeństwa energetycznego i zmian klimatu; wsparcia wielostronnego systemu międzynarodowego; zagrożeń bezpieczeństwa (w tym ochrony zdrowia w związku z epidemią ptasiej grypy); wsparcia zakończenia Rundy Doha na forum WTO; dialogu międzykulturowego; globalizacji, konkurencyjności i zmian strukturalnych gospodarki światowej. Podczas Szczytu przyjęto dwa dokumenty: Deklarację w sprawie Zmian Klimatu oraz Deklarację w sprawie przyszłości ASEM, zawierającej wskazówki dotyczące dalszego rozwoju wzajemnej współpracy.

W październiku 2008 r. kolejny Szczyt ASEM miał miejsce w stolicy ChRL, obejmując łącznie 45 stron dialogu. Podobnie jak szczyt londyński z 1998 r., również spotkanie w Pekinie odbyło się w cieniu kryzysu finansowego, który to temat zdominował podejmowane dyskusje. W wydanym na zakończenie szczytu oświadczeniu strony dialogu wyraziły zaniepokojenie wpływem globalnego kryzysu finansowego na gospodarkę światową oraz stabilność finansową i rozwój gospodarczy państw Europy i Azji. Przywódcy państw zaapelowali ponadto do społeczności międzynarodowej o dalsze wzmocnienie koordynacji podejmowanych działań gospodarczych i finansowych w celu przywrócenia zaufania rynku, wskazując jednocześnie na kluczową rolę Międzynarodowego Funduszu Walutowego w rozwiązywaniu problemów państw dotkniętych kryzysem.

Szczyt ASEM z 2008 r. skutkował także przyjęciem Pekinńskiej Deklaracji w sprawie Zrównoważonego Rozwoju. Dokument podkreślał kluczowe znaczenie Protokołu z Kioto oraz Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu – jako wiodących ram dla negocjacji oraz współpracy międzynarodowej dotyczącej zmian klimatu. Strony zwróciły szczególną uwagę na potrzeby rozwojowe oraz zrównoważony rozwój sektora energetycznego, zwracając uwagę na potrzebę wzajemnej współpracy w zakresie zapewnienia dostępności (w rozsądnej cenie) energii elektrycznej przyjaznej dla środowiska naturalnego¹¹.

Kolejny, ósmy Szczyt ASEM odbył się w Europie w październiku 2010 r. w stolicy Belgii. Było to kolejne spotkanie w nowym, rozszerzonym o Rosję i kraje Australazji, składzie dzięki czemu strony Forum Spotkań Azja-Europa wytwarzały sumarycznie 50% globalnego PKB, generowały blisko 60% międzynarodowych obrotów handlowych i były zamieszkane przez 58% populacji świata¹². Podczas analizowanego spotkania strony szczytu podpisały Deklarację w sprawie bardziej efektywnego globalnego zarządzania gospodarczego. Istotą dokumentu było nadanie nowego impulsu do współpracy między Europą i Azją w celu wspierania trwałych i zrównoważonych działań zorientowanych na przywrócenie zaufania do rynku finansowego, wzmocnienie odporności i przejrzystości systemu fi-

¹¹ Szerzej zob. *Beijing Declaration on Sustainable Development*, ASEM 7. 24-25 October, Beijing 2008.

¹² *The Asia-Europe Meeting: Contributing to a New Global Governance Architecture*, The Eighth ASEM Summit in Brussels (2010), red. S. Bersick, P. van der Velde, Amsterdam University Press, Amsterdam 2011, s. 221.

nansowego, przyczyniając się do reformy międzynarodowych instytucji finansowych i pobudzenia wzrostu gospodarczego w krajach rozwijających się¹³. W tekście Deklaracji zwrócono uwagę na istotną rolę wdrożonych pakietów stymulacyjnych (w celu utrzymania wzrostu gospodarczego), na wagę sieci bezpieczeństwa finansowego (w celu zmniejszenia zakłóceń ekonomicznych wynikających z nagłych wahań w przepływie kapitału) oraz na regionalne inicjatywy skierowane na stabilizację finansową (Inicjatywę Chiang Mai i Europejski Mechanizm Stabilizacyjny). Wyrażono także potrzebę przeprowadzenia reform w zakresie regulacji i zwiększenia nadzoru finansowego, usprawnienia w zakresie funkcjonowania MFW (w tym reformę systemu kwot udziałowych zgodnie z uzgodnieniami przyjętymi na szczycie G-20 w listopadzie 2009 r.) oraz Banku Światowego (w tym reformę systemu głosowania celem zwiększenia o 4,59%, w porównaniu do 2008 r., siły głosów krajów rozwijających się i przechodzących transformację). Ponadto strony brukselskiego szczytu ASEM odrzucając protekcyjność, podkreśliły znaczenie pogłębienia integracji gospodarczej wewnątrz regionów oraz pomiędzy nimi – jako środek sprzyjający globalnemużywieniu.

W listopadzie 2012 r. w stolicy Laosu, Wientian, pod hasłem „Przyjaciele dla Pokoju, Partnerzy do Dobrobytu” odbył się dziewiąty Szczyt ASEM. Stronę azjatycką reprezentowało 21 stron oraz Sekretarz Generalny ASEAN (Surin Pitsuwan), europejską zaś – przewodniczący Komisji Europejskiej (José Manuel Barroso), przewodniczący Rady Europejskiej (Herman Van Rompuy) oraz szefowie państw i rządów 27 państw członkowskich UE. Łącznie po rozszerzeniu składu ASEM o kolejne trzy wymienione powyżej kraje, Forum Spotkań Europa-Azja liczyło 51 partnerów, reprezentujących 60% populacji świata i generujących 60% międzynarodowych obrotów handlowych. Dla Europy szczyt ten był kulminacją obchodzonego w 2012 r. „Roku Azji”.

Dyskusje laotańskiego szczytu toczyły się wokół trzech wiodących filarów ASEM: dialogu gospodarczego, politycznego oraz społeczno-kulturowego. Kluczowym tematem szczytu ponownie były problemy gospodarcze i finansowe, reforma międzynarodowych instytucji finansowych, jak również walka z protekcyjnością. Tematyka dialogu politycznego skupiona była również na podejmowanych wcześniej zagadnieniach: walce z terroryzmem, rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia, piractwie na morzu, przeciwdziałaniu zmianom klimatu, jak również bezpieczeństwie energetycznym i żywnościowym. Ponadto omawiano również aktualne kwestie regionalne, jak sytuacja w Syrii, Iranie, Birmie oraz na obszarze Płw. Koreańskiego. Filar trzeci dialogu obejmował dyskusje na temat wzajemnej współpracy społecznej i kulturalnej, migracji, edukacji i wspierania praw człowieka¹⁴.

Na zakończenie Szczytu ASEM z 2012 r. jego uczestnicy przyjęli Deklarację z Wientian w sprawie Wzmocnienia Partnerstwa dla Pokoju i Rozwoju. Dokument

¹³ *Brussels Declaration on More Effective Global Economic Governance*, ASEM 8, 5 October, Brussels 2010.

¹⁴ *Factsheet ASEM 9 Summit*, European Commission, Brussels 29 October 2012.

składa się z dwóch części. Pierwsza z nich odnosi się do zintensyfikowania partnerstwa na rzecz pokoju, druga – rozwoju. W zakresie pierwszego zakresu postanowień przede wszystkim potwierdzono zobowiązanie do zapewnienia trwałego pokoju, bezpieczeństwa i stabilności; wyrażono determinację odnośnie do poszanowania prawa narodów ASEM do swobodnego wyboru systemu politycznego, rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego zgodnie z prawem międzynarodowym i Kartą Narodów Zjednoczonych; odnowiono zobowiązania w zakresie powstrzymania się od aktu groźby lub użycia siły w jakikolwiek sposób (niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych i prawem międzynarodowym) przeciwko niepodległości, suwerenności i integralności terytorialnej jakiegokolwiek państwa, jak również wyrażono chęć poszukiwania pokojowego rozwiązywania sporów na drodze dialogu oraz pogłębienia i rozszerzenia dialogu międzyreligijnego, uznając koncepcję „globalnego przemieszczania się umiarkowanych”¹⁵.

W ramach wzmocnienia partnerstwa stron ASEM na rzecz rozwoju odniesiono się do: zwiększenia zaangażowania w zwalczanie ubóstwa (w tym pełną realizację Milenijnych Celów Rozwoju oraz dalszych działań po roku 2015); zmniejszenia różnic rozwojowych między partnerami ASEM; wzmocnienia (opartego na zasadzie otwartości i sprawiedliwości) wymiany towarów i usług, inwestycji, rozszerzenia rynków, eliminacji protekcjonizmu, tworzenia godnych miejsc pracy, wzmocnienia wielostronnego systemu handlowego. Ponadto ponownie podkreślono pilną potrzebę zintensyfikowania wspólnych i skutecznych wysiłków na rzecz rozwiązywania najważniejszych światowych wyzwań gospodarczych i społecznych (tj. bezpieczeństwa żywnościowego i energetycznego, zarządzanie zasobami wodnymi, reformę międzynarodowego systemu monetarnego i finansowego, zwalczanie bezrobocia – zwłaszcza wśród młodzieży, nielegalnej migracji i handlu ludźmi) oraz w zakresie walki ze zmianami klimatu¹⁶.

Wnioski końcowe

Forum Spotkań Azja-Europa z całą pewnością pełniło kluczową rolę w kształtowaniu wschodnioazjatyckiej tożsamości, a tym samym nowego regionalizmu na obszarze Azji Wschodniej. Przedstawiona powyżej ewolucja europejsko-azjatyckich spotkań wskazuje na szeroki zakres podejmowanych podczas kolejnych spotkań zagadnień, jak również na wrażliwość obu stron na polityczne, ekonomiczne, ale również społeczne problemy wewnątrzregionalne oraz globalne. Brak tak szerokiego postrzegania problemów azjatyckich w ramach Forum APEC, stanowiło kluczową przyczynę zmniejszenia roli powiązań transpacyficznych i poszukiwania przez wschodnioazjatyckich przywódców rozwiązań alternatywnych. Fakt ten uwidocznił się przede wszystkim w okresie azjatyckiego kryzysu finansowego. Dodatkowo wykształcenie regionalnej tożsamości, jako chęć zazna-

¹⁵ Szerzej na temat tej koncepcji zob. K. Klecha-Tylec, *Regionalizm w teorii i praktyce państw Azji Wschodniej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013, s. 185.

¹⁶ Szerzej zob. *Vientiane Declaration on Strengthening Partnership for Peace and Development ASEM 9*, 6 November, Vientiane, 2012.

czenia własnej, wschodnioazjatyckiej odmienności w stosunku do procesów rozwijających się w innych regionach świata, może być traktowane jako przykład udowadniający sformułowaną przez R. Roloffa tezę o możliwości zaistnienia „regionalizmu przez interregionalizm”.

W okresie blisko dwóch dekad istnienia ASEM liczba stron uczestniczących w dialogu zwiększyła się z 26 w 1996 r. do ponad pięćdziesięciu w 2014 r. Oprócz szeregu przyjętych w ramach ASEM dokumentów i uzgodnień, utworzono również instytucje wspierające działalność Forum. Są nimi m.in. Fundacja ASEM (ASEF, *Asia-Europe Foundation*), Europejska Sieć Ekspertyz Finansowych (EFEX, *European Financial Expertise Network*) czy Europejsko-Azjatyckie Centrum Technologii Środowiskowej (AEETC, *Asia-Europe Environmental Technology Centre*). Czterema priorytetowymi obszarami działań AEETC są: zaangażowanie opinii publicznej w sprawy dotyczące środowiska naturalnego, megamiasta, bioremediacja oraz przewidywanie katastrof, zarządzanie i rekultywacja. Powołano ponadto Forum Biznesu Azja-Europa (AEBF, *Asia-Europe Business Forum*), jak również jednostki zajmujące się ułatwieniami w handlu, prawami własności intelektualnej, wspieraniem inwestycji, standardami sanitarnymi i fitosanitarnymi, nauką i technologią.

Należy jednak podkreślić, że pomimo przyjętych zasadniczych celów ustanowienia ASEM struktura ta – wobec współczesnych problemów natury politycznej i gospodarczej mających miejsce pomiędzy poszczególnymi stronami Forum (jak chociażby intensyfikacja napięć pomiędzy Unią Europejską i USA a Federacją Rosyjską w związku z sytuacją na Ukrainie w 2014 r.) – stanowi tylko jeden z kanałów oddziaływania na wzajemne relacje. Nie może być zatem postrzegana jako substytut dla stosunków bilateralnych czy multilateralnych. Jednak ogromną przewagą ASEM jest cykliczność spotkań oraz fakt, że uczestnicy reprezentowani są przez najwyższej rangi urzędników państwowych (w tym: szefów państw i rządów, ministrów spraw zagranicznych, ministrów finansów i gospodarki). Dodatkową wartością podkreślenia cechą szczytów ASEM jest fakt, że oficjalnym obradom towarzyszą ponadto spotkania nieoficjalne w węższym (również bilateralnym) gronie, co jest szczególnie istotne dla przedstawicieli państw członkowskich cechujących się mniejszą wagą polityczną i ekonomiczną.

Bibliografia:

1. *Beijing Declaration on Sustainable Development*, ASEM 7. 24-25 October, Beijing 2008.
2. *Brussels Declaration on More Effective Global Economic Governance*, ASEM 8. 5 October, Brussels 2010.
3. C.M. Dent, *The Asia-Europe Meeting (ASEM) process. Beyond the triadic political economy?* [w:] *Interregionalism and International Relations*, H. Hänggi, R. Roloff, J. Rüländ. (red.), Routledge, London and New York 2006.
4. Doidge M., *The European Union and Interregionalism: Patterns of Engagement*. Farnham, Ashgate Publishing Ltd., Burlington 2013.
5. *Factsheet ASEM 9 Summit (2012)*. European Commission, Brussels. 29 October.

6. Hänggi H., *Interregionalism as a multifaceted phenomenon. In search of a typology* [w:] *Interregionalism and International Relations*, H. Hänggi, R. Roloff, J. Rüländ (red.), Routledge, London and New York 2006.
7. Hänggi H., Roloff, R., Rüländ, J., *Interregionalism. A new phenomenon in international relations* [w:] *Interregionalism and International Relations*, (red.) H. Hänggi, R. Roloff, J. Rüländ, Routledge, London and New York 2006.
8. Klecha-Tylec K., *Regionalizm w teorii i praktyce państw Azji Wschodniej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.
9. *New Social Policy Agendas for Europe and Asia*, (red.) K. Marshall, O. Butzbach, World Bank Publications, Washington 2003.
10. Robles A.C., *The Asia-Europe Meeting. The Theory and Practice of Interregionalism*. Abingdon, Routledge Contemporary Asia Series, Routledge, New York 2007.
11. Roloff R., *Interregionalism in theoretical perspective: state of the art* [w:] *Interregionalism and International Relations*, (red.) H. Hänggi, R. Roloff, J. Rüländ. Routledge, London and New York 2006.
12. *The Asia-Europe Meeting: Contributing to a New Global Governance Architecture*, The Eighth ASEM Summit in Brussels (2010), red. S. Bersick, P. van der Velde, Amsterdam University Press, Amsterdam 2011.
13. *Towards a New Asia Strategy*, Commission of the European Communities, COM(94), 314 final, Brussels 1994.
14. *Vientiane Declaration on Strengthening Partnership for Peace and Development* ASEM 9, 6 November, Vientiane, 2012.

Abstrakt:

Interregionalizm staje się coraz bardziej istotnym czynnikiem wpływającym na kształt międzynarodowych stosunków gospodarczych i politycznych. Z geoprzestrzennego punktu widzenia interregionalizm stanowi najszerszy poziom relacji w Azji Wschodniej. Celem opracowania jest przedstawienie genezy i transformacji powiązań pomiędzy podmiotami europejskimi i azjatyckimi w postaci Forum Spotkań Azja-Europa, przy uwzględnieniu uwarunkowań ekonomicznych, politycznych i społecznych. Dodatkowo zaprezentowano teoretyczne podstawy analizowanego zjawiska, jak również różne poziomy współpracy między krajami Azji Wschodniej w powiązaniu z utworzonymi w regionie powiązaniem geoprzestrzennymi. W kontekście przeprowadzonych rozważań można stwierdzić, że ustanowiona przez kilkadziesiąt państw Europy i Azji forma dialogu podkreśliła istnienie i znaczenie tożsamości azjatyckiej (zwłaszcza wschodnioazjatyckiej), stając się fundamentem do intensyfikacji dalszych działań w węższym gronie państw. Przyjęty jednak bardzo szeroki wachlarz zagadnień podejmowanych na Forum, wobec zróżnicowania ekonomiczno-społecznego i odmiennych dążeń politycznych stron dialogu, stanowi jednocześnie istotną przeszkodę w podejmowaniu wspólnych realnych działań na arenie międzynarodowej.

Interregional dimension of East Asian economic and political relations – the example of ASEM

Interregionalism is becoming an increasingly important factor influencing the shape of the international economic and political relations. From the geospatial point of view interregionalism is the largest regional level of relations in East Asia. The aim of the paper is to present the genesis and transformation of the relations between European and Asian entities – the Asia-Europe Meeting. Economic, political and social conditions were taken into consideration. In addition, there were also presented the theoretical foundations of the phenomena, as well as different levels of cooperation among East Asian countries in the context of geospatial links formed in the region. The Asia-Europe Meeting had emphasized the importance of existence and significance of Asian (especially East Asian) identity and had become the foundation for further intensification of activities in narrower groups of countries. However, a very broad range of issues that had been adopted by the Forum, in the context of socio-economic diversities and different political aspirations of the states, is a major obstacle in making common real activities in global politics and economy by the ASEM.

Karolina Klecha-Tylec, Ph.D., Cracow University of Economics.